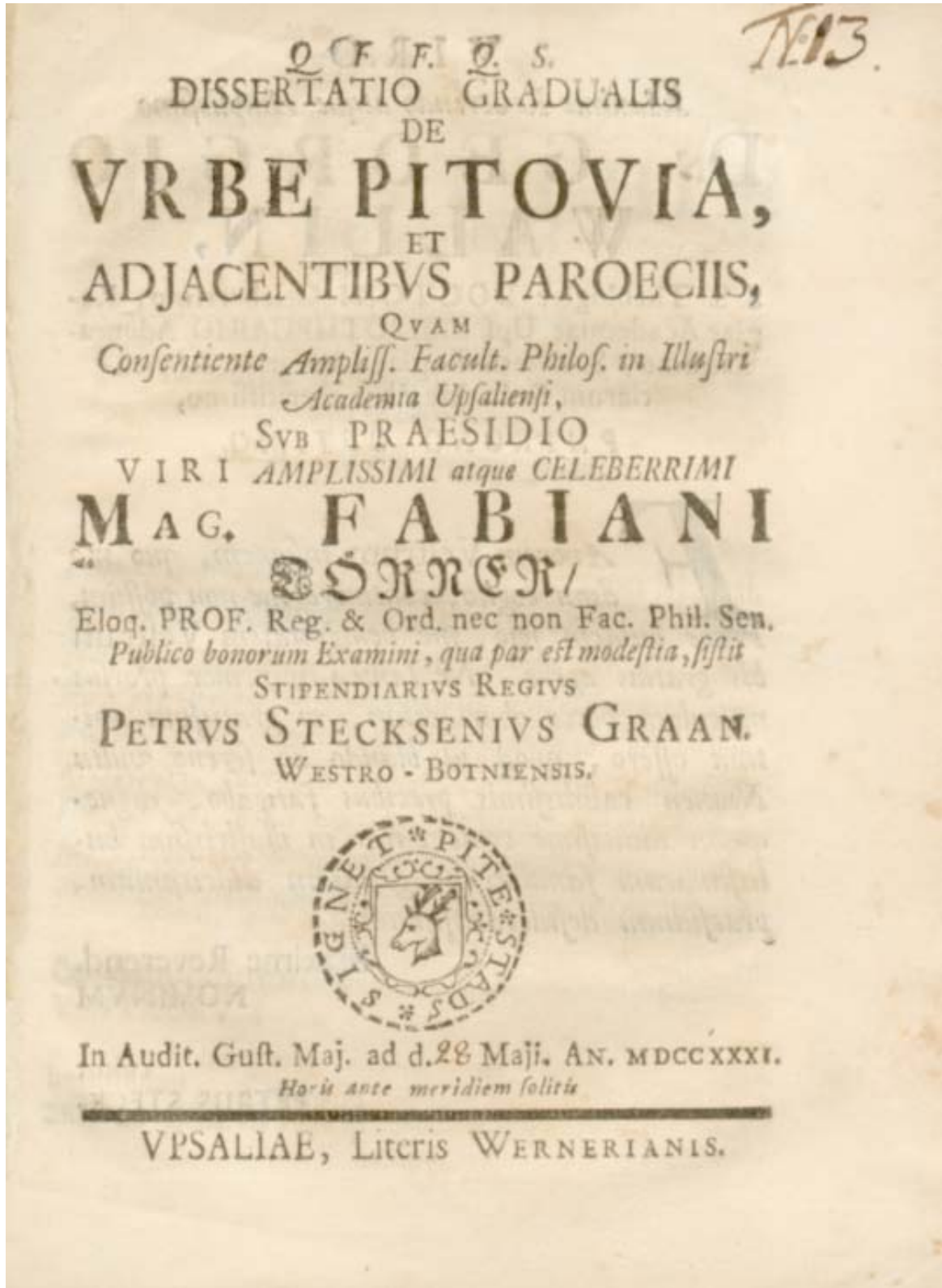

En skrift från Piteå Kommuns Centralarkiv
Nr 1/2001

Om staden Piteå och angränsande pastorat

Den lilla boken "De urbe Pitovia" är en gradualavhandling [doktorsavhandling] som skrevs på latin 1731 av Petrus Stecksenius Graan.

Översättningen är gjord 1930 av J. V. Lindgren och publicerats i Västerbottens Museums Årsbok "Västerbotten" 1930, där den går att läsa i sin helhet.

Eftersom den 12 maj 2001 är 380 år sedan staden grundlades, tycker vi att det passar bra att läsa lite, om vilka tankar och funderingar de hade när staden endast var 110 år.

Detta är en förkortad och moderniserad version. Bl. a. har hans tillägnan till många höga herrar och avsnitten om Skellefteå och Burträsk pastorat utelämnats. Om en förklaring har lagts till markeras den [med annan stil].

CENTRALARKIVET

Må detta lända till lycka och välsignelse!

GRADUALAVHANDLING

OM

STADEN PITEÅ

OCH ANGRÄNSANDE PASTORAT

VILKEN

KUNGL. STIPENDIATEN

PETRUS STECKSENIUS GRAAN

VÄSTERBOTTNING

Med tillstånd av den vittberömda Filosofiska

Fakulteten vid Upsala Lysande Akademi

UNDER PRESIDIUM AV

Den vittberömde och högt frejdade

MAG. FABIAN TÖRNER

KUNGL. ORD. PROFESSOR I VÄLTALIGHET OCH

LEDAMOT AV FILOSOFISKA FAKULTETEN

*Med den anspråkslöshet, som höves, underställer goda
mäns*

offentliga granskning

å Större Gustavianska Lärosalen den 28 maj år 1731

UPSALA, WERNERSKA BOKTRYCKERIET

FÖRORD

Den, som har tänkt skriva något om Piteå med grannförsamlingar, kommer att finna många svårigheter, eftersom ämnet är dolt i kompakt mörker. Och jag hade säkert haft stora problem, om inte mycket berömda mäns hjälpsamhet, gett mig åtskilligt och bra material till detta ämne och dessutom varit mig till god hjälp. Slutligen har författarens bekanta ord uppmuntrat mig:

*Fädernejorden oss alla hänför med underbar tjusning
Glömska av denna vår jord är det oss fåfängt att bli.*

Om jag åstadkommit något, som tilltalar Dig, Gode Läsare, gläder jag mig och Du ska i mig ha en villig förkunnare av Din välvilja.
Lev väl!

Petrus Stecksenius Graan

I Jesu Namn

Kap. 1.

OM STADEN PITEÅ

§ 1

Staden Piteå - namnets ursprung kan man härleda från själva sockennamnet, som man kan läsa om i den respekterade store kung Gustaf II Adolfs brev och privilegier – är belägen cirka i mitten och är så att säga medelpunkten i Västerbottens (*nuvarande Norr- och Västerbotten*) landskap. Homanns Geografiska Kartverk visar att den ligger på 65,20 ° östlig bredd och 41,50 ° nordlig längd. Från själva grundläggningen d.v.s. från förra århundradet tjugoandra år låg vår stad på fastlandet, på en mycket vacker och tilltalande plats. Men då den 1666 mellan den 13 och 14 mars blev förstörd och förvandlad till aska inom fyra timmar av en härjande och förskräcklig eldsvåda, fick den en lämpligare och för sina innevånare bekvämare plats. Vid den nya platsen, som låg en halv mil närmare havet, kunde de nämligen med större säkerhet ankra sina skepp och bättre ta i land varor. Ön kallades av vårt folk förr för *Häggholmen* och bestod av en sandkulle; på denna ö byggdes våra dagars Piteå eller, som det av invånarna kallas, det *Nya Piteå*¹⁾. Denna ligger på ungefär en mils avstånd från Bottenviken. Mot norr skiljer ett smalt sund staden från fastlandet. En bro leder över älven och förenar staden med fastlandet. Men mot öster

möter ett annat sund, kallat Strömsund och som knappast kan ta emot örlogsfartyg. Åt söder däremot erbjuder djupa vatten både hamn och ett bra fiske åt innevånarna.

§ 2

Orsaken till stadens grundande var det stora antalet *birkarlar* i Piteå som bedrev handel. Med anledning av detta började Sveriges kung, den ryktbare och förtjänte *Johan III*, att börja fundera på att bygga vår stad och andra städer i Västerbotten. Det finns bevarat skrivelser och befallningar av honom från 1589. Jag har fått tillgång till dessa skrivelser genom den berömde och utmärkte registratören vid Riksarkivet, Herr *Andr. Antonius Stiernman*. Men av vilken anledning detta inte blev av under den store kungens tid, har jag svårt att uttala mig om.

Den berömde *Palmskiölds* handskrivna samlingar innehåller en berättelse om borgmästare och rådmän i Piteå, gjord 1696 av greven och riksrådet, den väl kände *Dahlberg*. Där berättas om vår stads ursprung och tillväxt på följande sätt. 1618, före stadens grundande, vände sig några rika *birkarlar* eller bönder, som brukade driva handel, till högsta överheten och bad kung *Gustav II Adolf*, att han skulle ge dem tillstånd att grunda en stad i deras socken. Den ärevörldige konungen sköt upp deras ansökan som varande av mindre vikt. Snart, nämligen 1620, då kungen åkte igenom de nordliga länderna, sökte våra män upp honom för andra gången och bad ödmjukt att han välvilligt skulle beakta deras ansökan. Vid samma tillfälle fick de tillstånd att resa till Stockholm och åter påminna den hemkomne kungen om stadsanläggningen. Våra män gjorde som de hade blivit befallda och fick följande år sina önskningar uppfyllda. Och 1622 började själva staden anläggas.

§ 3

Piteå stads sigill och vapenmärke utgörs av ett renhuvud med väldiga horn. Titelbladet till denna avhandling visar hur det ser ut

skuret i trä. Utan tvivel har motivet valts på grund av den rika tillgången av detta djur. Det är inte bara i Lappland som hör till Västerbottens län, utan även de nordliga delarna av själva Västerbotten som man kan glädja sig åt en rik förekomst av detta djur. Denna min åsikt bekräftas av att vapnet för hela Västerbotten, som min käre bror har meddelat mej, pryds utom av allt annat, av en hel ren.

§ 4

För sina privilegier liksom för sin tillkomst har staden kung Gustaf Adolf att tacka. Jag ska nöja mig med att ange några särskilda förmåner med vilka den hedrats. Sedan alltså staden grundlagts, tilläts stadsborna att driva handel skattefritt i tolv år. Men de som bodde avlägset och inte uppfyllde sina medborgerliga skyldigheter fick inte ta del av denna förmån. Till stadsbornas bruk och nytta skänktes tre hemman eller mantal i Öjebyn, för att de på så sätt skulle få bete till sin boskap och sina hästar. Övriga förmåner från samme kung var rätt att bedriva handel i de tre socknarna, Piteå, Skellefteå och Burträsk. Genom kungarna, främst Karl XI:s särskilda mildhet, har förordningar gått ut att alla dessa förmåner ska gälla.

§ 5

Handel och ett stort intresse för denna gör städer folkrika och förmögna, eftersom det är den, som får städernas och dess innevänares förmögenhet och välstånd att blomstra. Jag vill inte vara så djärv, att jag jämför vår stad med de större städerna. Men jag vill ändå påstå, att den har en inte så obetydlig handel, eftersom stadsborna flera gånger per år seglar till Stockholm²⁾ för att där saluföra varor av olika slag som stockholmarna är i behov av. Vår handel består av större och mindre sparrar, bjälkar, beck och tjära, smör, lax, strömning och gädda samt renhudar och hudar av många andra djur, som skulle ta för stor plats att räkna upp. För en del av dessa varor kan de tacka lapparna och även

angränsande församlingar. Jag kan tillägga, att piteborna även köper en avsevärd mängd varor av ryssar, som kommer till Piteå.

§ 6

Främst bland offentliga och enskilda hus i Piteå är kyrkan. Dess längd innanför väggarna är 22 m och bredden 19 m. Den har samma upphovsman som staden själv och ligger på fastlandet, mitt emot staden på en mycket vacker och lämplig plats. Där kan den vara tryggare mot eldens våldsamma härjningar, som av erfarenhet brukar jämna offentliga och enskilda byggnader med marken. Byggnaden är av trä och uppförd i korsform, s. k. **korskyrka**, och prydd med ett inte så högt men dyrbart torn som intygar om arkitektens skicklighet. Flera fönster i kyrkan släpper in rikligt med ljus. Inom väggarna finns många utsmyckningar, som hör till en helgedom. Fastän predikstolen är av trä och byggd i gammal stil är den konstnärligt utskuren. Trappstegen når ända fram till sakristians dörr. Altaren pryds av en tavla, som förr fanns i St Maria kyrka i Stockholm. Den köptes därifrån för 300 daler kopparmynt. Den visar i vår kyrka en utmärkt målning av vår Frälsare Kristus lidandes historia. Tavlans övre del når ända upp till taket. Det finns många ljushållare. Väggarna är vitmålade och bänkarna är stängda med dörrar. I sakristian förvaras kyrkans kärll inlåsta i skåp och kistor.

Den knappa tiden hindrar mig att berätta mera. Jag ber och önskar att denna helgedom må blomstra och leva i flera sekler. Angående klockstapeln måste jag lägga till, att där finns två klockor. Upptill på den större kan man läsa: "*Ära vare Gud i höjden!*" och nertill står "*Kommen här och låten oss prisa Herren Gud!*". På ena sidan står "*Guds namn till ähra och Kyrckian till prydnad, hava Stadsens förnähma innevånare uti Pito stad låtit denna Klåcka genom Rådm. Johan Ericsson Heyers försårg förfärdiga och omgiuta i Stockholm av Gerhard Meyer år 1706*". På andra sidan ser man stadens sigill och kyrkoherden och prosten mag. Kristoffer Anzenius samt rådmännen Erik Dahlgren och Johan Johanssons namn.

Den mindre klockan väger 25 pund 5 marker och har upptill orden ”*Gud allena ären!*” och nedtill står ”*Ära vare Gud i höjden! Gerhard Meyer i Stockholm tillverkade mig 1698*”. Ena sidan upptas av stadens sigill och den andra pryds av följande vers:

*Skaparen til ära, then stora himmels Gud,
Min låt lag låter höra med alt mit klara liud.
Pito stad till prydna jag tienar villedig,
Manar til Guds lydnad, Kung och Clerceri.”*

Därefter måste **trivialskolan** nämnas. Den är den enda i hela Västerbotten och inrättad på samma kungs initiativ. Den är av trä och prydd med ett torn, där det hänger en klangfull klocka som kallar samman eleverna. Skolan har fyra klasser, som allt efter gossarnas framsteg förestås och undervisas av var sin lärare. I den högsta, fjärde klassen, sköter rektor och conrektor troget och samvetsgrant sin åligganden. De övriga undervisar efter förmåga de övriga eleverna och den siste av lärarna sköter också matematikundervisningen.

Förteckningen över rektorer är i den ordning som jag har hört den:

Mag. <i>Thomas Roselius</i>	Mag. <i>Johannes Fortelius</i>
Herr <i>Nicolaus Norman</i>	Mag. <i>Martinus Porselius</i>
Mag. <i>Olaus Rosenius</i>	Mag. <i>Nicolaus Forselius</i>
Mag. <i>Daniel Nordin</i>	Mag. <i>Daniel Touscher</i>

Mag. *Daniel Stecksenius*, min gode fader är nu bland de saligas antal.

Mag. *Petrus Graan*, dyrkas av mig som en fader efter alla de många välgärningar han har visat mig .

Närmast skolan, mot norr, ligger **Rådhuset**. Det är beläget vid torget och byggt av trä, vitt och har många fönster. Det är delat i flera rum för skötseln av löpande ärenden. Rådhuset syns långa

vägar genom sitt torn, där ett tornur och en klocka finns för samla innevånarna.

Förteckning över herrar borgmästare har lämnats mig i följande ordning:

<i>Herr Olaus Jon. Sundell</i>	<i>Ericus Michaëlis</i>
<i>Martinus Olai</i>	<i>Isacus Tiok</i>
<i>Andreas Jon. Gris</i>	<i>Olaus Johannis</i>
<i>Jonas Stål</i>	<i>David Petri</i>
<i>Henricus Winblad von Walter</i>	<i>Johan Kore</i>
<i>Johan Johannis</i>	<i>Ericus Magni Sterner</i>
<i>Olaus Hellman</i>	<i>Ericus Dahlgren, vår nuvarande rättvise borgmästare</i>

De **privata husen** är av trä, mer eller mindre väl vårdade allt efter vars och ens förmåga och tillgångar. De är ändå i sådant skick, att de gott och väl kan emot ansedda främlingar och gäster på ett värdigt sätt. Vår stad Piteå har valts till att hålla prästmöte. Till detta samlas Norrlands präster under ledning av superintendenten i Härnösand.

§ 7

Alla dessa förmåner är utmärkta och bör framhållas, men de har ändå inte kunnat skydda mot olyckor.

Staden brann ner 1666, då endast kyrkan genom Guds synnerliga barmhärtighet kunde räddas och lämnades oskadd mitt i eldhavet, bortsett från att yttertaket och klocktornet med sina två förnämliga klockor förstördes av branden.

Därefter intog och plundrade våra fiender ryssarna staden 1716 vid Sankt Thomas tid natten mellan den 19 och 20 december och dödade vid detta tillfälle grymt många människor.

På våren 1721 den 14 juni intog ryssarna vår stad för andra gången och jämnade vid marken allt brännbart såväl inom som utom staden med undantag för kyrkan. Hur stor skada Piteå därför genom dessa skövlingar har lidit, överlämnar jag åt den ärade läsaren att bedöma.

Kap. 2.

OM PITEÅ LANDSFÖRSAMLING

§ 1

Jag har i föregående kapitel sagt, att Piteå stad har fått sitt namn av landsförsamlingen. Ordningen fordrar därför, att jag går in på ursprunget till detta namn. Men det är en besvärlig och svår sak att utforska namns ursprung. Därför ska jag, eftersom jag inte har någon bestämd åsikt, citera andras åsikter. Den kände *Schefferus* medger visserligen att namnen Umeå, Piteå, Luleå och Torneå bör härledas från de närmaste älvarna, men varifrån dessa har fått sina namn nämner han inte. Den berömde *Rudbeckius* nämner ”Pagariter eller Paikter som innevånare i norra Sverige och Norge”. Detta ursprung av namnet är sådant, att, om Paikternas folk var bosatta endast i Västerbotten, skulle vi ha, vad vi önskade oss. Om däremot *Loccenius*, *Lagerlöf* och andra har rätt i att skottarnas pikter i

Britannien flyttat dit från Skytien eller Skandien, skulle det väl inte vara allt för osannolikt att båda folken borde tilldömas samma rätt till namnet. Men i denna svåra och ännu inte rätt klarlagda fråga, vill jag överlämna avgörandet till läsaren.

§ 2

Piteå landsförsamling ligger ungefär i mitten av Västerbottens landområde; och sträcker sig åt norr och söder över ett område av 5 $\frac{1}{4}$ mil. I norr gränsar socknen till Luleå och i söder till Skellefteå församlingar, i väster ligger Lappland. Församlingen ligger till stor del vid havet, vilket har synnerligen många fördelar för innevånarna. Dessutom har den förmånen att ha flera insjöar, där en stor mängd fisk fångas. En älv, som kommer från Norges fjäll, flyter genom hela socknen och mynnar ut i Bottenviken. Jag nämner inte andra vattendrag, där stor mängd lax och annan fisk fångas. Älven flyter förbi staden med liksom två armar; den är inte segelbar överallt eftersom den har flera stora forsar. Denna socken har en stor tillgång på täta skogar av tall, gran och en. Men det skulle bli allt för omfattande att räkna upp alla detta ställes förmåner.

§ 3

Till vår sockens förtjänster räknar vi minnen från forntiden. På ett ställe möter oss anteckningar av den ryktbare *Peringskiöld*, där han enligt "*ett diplom eller bekräftelsebrev av kung Magnus*", kallad Smek, "*för Dapifer Nicolaus Abiörnsson, skrivet år 1335*", bekräftar att på denna tid "*Piteå och Helsinglands skog varit ouppodlad och denna hade han med tillstånd av ärkebiskop Olov först företagit sig att för stora penningar och kostnader göra mera odlad*". Men att detta skall tolkas som införande av en större mängd folk och rikare uppodling av jorden, bevisas av följande skäl:

1. Det är känt, att före nämnda år kom även denna trakt att gå under namnet Hälsingland. Det har även Peringskiöld själv, för att inte nämna andra, tydligt visat.
2. Andra har visat, att lapparna, som bodde vid Västerbottens kuster och stränder, blivit fördrivna av birkarlarna i 13:de århundradet, d.v.s. på kung Magnus Ladulås tid.
3. En tredjedel av floderna mellan Skellefteå och Uleåborg tillföll ärkebiskopsämbetet redan på Olov IV Beros tid, d.v.s. år 1327 e. Kr.

Därför verkar det inte helt osannolikt, att jättar i forna tider har bebott Piteå. Denna slutsats har min berömda högt älskade bror dragit av namn och spår som ännu finns kvar där efter dem.³⁾ Det är därför utan tvivel att folk har bott i Piteå före 1335. Men i brist på källor, kan vi inte bestämma ett år, då vårt ort började bebyggas.

§ 4

Församlingens kyrka är av sten och åldern är inte helt och hållet obekant. Det är känt, att den blivit byggd innan staden grundlades. Före denna kyrka, hade Piteå ett kapell av trä, som låg ungefär en halv mil härifrån, men som ruttnade ned av ålder så fullständigt, att ruinerna knappt kan ses. Pitebornas berättelse till greve Dahlberg meddelar, att en smal väg förr syntes omkring det nuvarande templet. En väg, som de vidskepliga människorna hade trampat upp, gående på knä med sina rosenkransar [radband] och sjungande "Ave Maria".

Kyrkan ligger på en mycket lämplig plats på ett näs, längden är 55 m. och bredden 13 m. Altaret är praktfullt, där finns dyrbara minnestavlor och andra prydnader, bland dem har vi orsak att räkna orgeln, som har 20 stämmor. Att övre delen av kyrkans tak förstördes av elden före år 1721, då kyrkan för andra gången brändes av ryssarna, är berättat om förut. Men genom kyrkoherden och prostens, den aktningsvärde och briljerande Herr Daniel

Solanders speciella omsorg, har hela kyrkan redan återfått sin forna glans.

I tornet av sten, som är uppfört separat, finns ett ur och två klockor med det vackraste ljud. Inskriften på klockorna är följande: Den större har på övre kransen följande ord: ”Ära vare Gud i höjden och frid på jorden”; år 1666; på andra kransen: ”Prisen Herren med välljudande Cymbaler! Johan Meyer göt dem.” Den mindre väger 6 skeppspund 4 lispund 2 marker. På ena sidan har den följande verser:

*Ofta med klangen jag kallar folken tillsammans i templet.
Oftare kallar dem Gud bort till himlarna upp.*

Och på den andra sidan:

*Ryssarnes grymma brand min koppar sammansmälte 1721 d. 14 jun.
Sen kyrkian lagat blef, och freden sig anmälte 1721 d. 30 aug.
Blef jag omguten, och nu med mitt gälla liud 1723 d. 27 jul.
Til kyrkian manar folk, at höra der Guds bud.*

*Baron Jacob Grundel, Landshövding
Doktor Georg Wallin, Superintendent
Mag. Daniel Solander, Prost och Kyrkoherde.*

Under dessa namn stå orden:

Guten af Kungl. Styckgiutaren Gerhardt Meijer.

Då vi sysselsätter oss med kyrkan, är det värt att ange namnen på kyrkoherdarna i Piteå. Men jag måste nämna, att listan är fullständig. Jag ska alltså återge den, som jag har fått kännedom om den.

Först nämns *Olaus*, kallad *Qaedhing*. Han och Anton var församlingsbor och föreståndare för kapellet i Piteå år 1374 e. Kr.

Herr *Andreas Nicolai*, kyrkoherde i Piteå år 1593. Han kallades av bönderna *Ill Herr Anders*, den onde Andreas. Detta för den nit, som han använde för att avskaffa påvemakten.

Herr *Nicolaus A. Rehn* blev kyrkoherde i Piteå år 1626 och född i Öjebyn. Han arbetade ivrigt på att införa Guds sanna lära i Lappland. Därför lät han utarbeta en ABC-bok på lapska.

Herr *Johannes Hossius* var kyrkoherde i Piteå år 1626.

Mag. *Thomas Rozelius* år 1650. På hans tid upprättades den kyrkomatrikel, som nu finns bland kyrkans handlingar. Han var tidigare lärare vid trivialskolan i Piteå.

Mag. *Olaus Graan* år 1656.

Mag. *Petrus Graan* år 1690, avled 1693.

Mag. *Kristoffer Anzenius*, ångermanlänning, år 1695, avled 1713 på Kristi Uppståndelses dag.

Mag. *Carl Wenman* hade varit kyrkoherde i Kalix, innan han utsågs till kyrkoherde och prost i Piteå år 1714. Detta befattning hann han inte tillträda på grund av dödfall.

Mag. *Daniel Solander*, ångermanlänning, kyrkoherde och prost i Piteå år 1716. Han förestår med enastående omsorg och vaksamhet och med stort stöd av rättskaffens människor den tjänst som han blivit anförtrodd. Må han leva länge och ha hälsa och friska krafter!

§ 5

Landsförsamlingen har utstått ungefär samma öde som själva staden. ⁴⁾ Eftersom bönderna försvarade kyrkan, bevarades kyrkan och närliggande hus oskadda, då ryssarna 1716 plundrade staden. Därefter gav sig de våra på natten till en by två mil norr om staden vid namn *Roswik*. Där skingrades ryssarna. Man tillfångatog flera och dödade många samt la beslag på det krigsbyte som fienden hade lämnat.

§ 6

Till övriga sevärdheter hör bostället för översten vid Västerbottens regemente, som finns i vår församling och ligger

endast på ett kort avstånd från den nuvarande kyrkan. Värt att nämna om vår församling är också själva dess storlek. Den har 377 innevånare och mantalen 100 13/16. Därför kan den sätta upp ett helt kompani soldater, bestående av 125 man samt det slags underbefäl, som man kallar korpraler, förutom officerare av högre och lägre grad. I denna församling föddes Mag. *Nicholaus Olai Botnensis*, som omnämnes av den aktningssvärde Superintendenten över Gotland Herr Doktor *J. Esberg* med nedan återgivna ord.⁵⁾

¹⁾ Den kände Palmiskiölds manuskript, som förvaras i Upsala Universitets Kungl. Bibliotek, och som genom den respekterade Herr Doktor G. Wallins, den noggranne bibliotekarien vid samma bibliotek, hjälpsamhet meddelats mig, vittnar om att namnet *Hedvigs stad* varit bestämt för vår stad, men att den tanken lämnades snart.

²⁾ Om vad som hände en pitebo på sjöresan från Stockholm till Piteå finns en berättelse, som jag gärna vill berätta för nöjes skull:

”På heder och samvete intygar jag, att min gode farfarsfar *Olaus Nicolai Klumb* har berättat för mig, hur han 1666 tog med en ung kvinna på resan från Stockholm. De gav plats för henne överst i bakstammen. Där stannade hon i tysthet och försökte aldrig prata med någon. Ingen vet om hon åt något alls under resan. Hon hade med sig en enorm kista fylld med koppar- och mässingkärl. Då de kom till trakten av Västernorrland uppstod en svår storm, så kaptenen tvingades hålla kurs mellan en ö, som man kallar Bremön och fastlandet och strax därefter blev havet alldeles lugnt. Då bad kvinnan skeppets ägare, att han skulle sätta iland henne på stranden av Bremön. Vid avskedet frågade hon kaptenen vad betalningen blev. Då han vägrade att ta emot någon ersättning, öppnade hon sin kista och gav honom en skål av mässing. De landsatte flickan och hennes kista på en plats där det fanns gott om sand. Och då de noggrant och med stor uppmärksamhet såg tillbaka och undrade vart hon skulle ta vägen med den stora kistan, så stod hon kvar på samma plats. Men så fort de hade tittat bort, så var flickan och hennes kista försvunna. Tack vare en god medvind anlände de snart till Piteå. Där skänkte *Olaus Nicolai Klumb* skålen som gåva till den gamla församlingens kyrka för att användas som kula på översta tornspetsen. Kyrkans tak hade strax innan förstörts av eld.

Allt detta är sant, intygar jag Erik Häggman, sonson till gamle Klumb.”

³⁾ Att det funnits män med stort mod och styrka i Västerbotten och detta vårt Piteå, kan bevisas av följande berättelse:

”En bonde i Sikfors, Erik Johansson, skulle på våren för några år sedan jaga villebråd. Han åkte på sulor av trä, som av vårt folk kallas skidor. Han stötte därvid vid en lugnt flytande å [*Alterån*] överraskande på en vild björn, som, retad av mannens åsyn, anföll honom. Bonden, ställd mellan björnen och ån, var i stor knipa. Han visste inte, vad han

skulle ta sig till, för det fanns varken tid att skjuta ett skott och inte heller plats att fly. Därför gav han sig på björnen med spjutet. Alltför länge kunde han inte stå emot den framrusande björnen utan föll omkull och föll ner i ån. Björnen följde efter, och mannen, som var armstark och stridslysten, grep honom och sänkte upprepade gånger hans huvud under vattnet till dess han slutligen kvävdes.[vid Björnsten]

Framhållas kan även storverk, som påminner inte endast om jättars tapperhet, utan också om verklig amazonstyrka. Fortfarande lever en piga, Margareta i byn Trundavan. Då hon 1722 skulle driva boskapen på bete, slog hon med en påk en björn, som angrep hennes boskap, så att odjuret föll död till marken.

4) År 1721 den 13 juni på eftermiddagen anlände en fientlig flotta till *Piteåsund*. Därifrån begav sig 300 kosacker, följande dag till den gamla församlingen. Dessa blev tappert bortjagade av 60 man ur vårt västerbottniska regemente. Men snart ankom två infanteriregementen av de mest krigiska ryssarna samt ett halvt regemente s. k. granadörer [elitsoldater], och för deras mängd måste de våra ge vika. De förföljdes av fiender med spjut i $\frac{1}{4}$ mil till *Bredwigsberget*, som ligger vid landsvägen. Men kosackerna följde en halv mil efter de våra, som var utom skotthåll. Vid berget kämpades häftigt på båda sidor. Vår lilla skara undvek genom klok rådgighet fiendernas vapen och försvarade sig tappert, så att endas två dödades och en blev sårad. Men av fienderna sårades 30 man samt en generaladjutant och 5 man nedlades helt och hållet. Men ryssarna tog dem med sig och sänkte dem i havet, så att det inte skulle bli känt för våra landsmän, att de förlorat någon. Slutligen återvände alla fiender och intog istället staden Piteå, som de plundrade och förstörde genom eld.

5) Innan han tog över styret över kyrkan, var han en prydnad för den Teologiska Professuren vid detta lysande Athenaeum. Och han uthärdade med oövervunnen själsstyrka många förföljelser och oförrätter, ja slutligen också fängelse därför, att han tillbakavisade den tillfälliga Sphinx och liturgi, som konungen efter att ha skilt sig från de påviske var så förälskad i, omhuldade och ville påtvinga sina underlydande. Och han erhöll genom omröstning av hela prästerskapet, som dittills utan ledare irrade hit och dit, uppgiften att vara ordförande vid Upsala möte och förvaltade uppdraget ärofullt. Och på så sätt utövade han med alla goda mäns stora bifall det ärofulla ämbete, som tillkommer en ärkebiskop, innan han var det, och vilket han, - i verkligheten vald och bekräftad i ämbetet – på grund av den mellankommande döden, föga kunde njuta och alls intet begagna sig av.” Jfr ”Liljor, sådda på Ärkebiskop E. Benzelius gravkulle av den berömde Esberg”

